

PŘECHOD Z ÚTOKU DO OBRANY a co s tím souvisí

Plukovník ČSc. Ludvík Varvařovský

V poslední době se zájem naší odborné literatury v poměrně značné míře dotýkal otázek obranného boje a operace. Důvod k tomu je možné hledat jednak v rozkaze MNO pro výcvikový rok 1964 a jednak zřejmě i v tom, že praktická řešení těchto otázek v různých cvičeních ukázala, že ne vše, co se dotýká obrany, je na všech stupních jasně chápáno a vykládáno. Jedním z takových problémů, který mnohdy a mnohým způsobuje rozpaky (ne-li obtíže), je řešení těch otázek, jež jsou spojeny s přechodem do obrany v průběhu útoku.

Jelikož právě tento problém považují osobně za velmi důležitý a též i složitý, chci přispět k jeho objasnění. Z četby článků mnohých autorů jsem sice došel k závěru, že obranu celkem správně chápou jako vynucený druh bojové činnosti, ale tento svůj názor nedovádějí až do konce, tj. nevidí vždy v plném rozsahu, co vše může být obsaženo právě v onom slově „vynucený“. Kdyby podstatu tohoto slova v plné šíři promítli do charakteru soudobého boje, kdyby ji podrobili náročné analýze pod zorným úhlem účinků a důsledku použití jaderných zbraní, pak by jejich názory na takové otázky, jakými jsou např. „přípravné období obranné operace, zaujímání obranné sestavy, boj s nepřátelskými zálohami na přístupech k obraně, přední okraj obrany, přechod z obrany do opětovného útoku apod.“, musely být dovedeny k jiným závěrům než k těm, k nimž jsou mnohdy dováděny.

Je možné namítnout, že tvrzení o obraně, jako vynuceném druhu bojové činnosti, je příliš kategorické a jednostranné, neboť v boji a operaci se často vyskytnou i takové situace a okolnosti, kdy se k obraně uchýlíme na podkladě vlastního rozhodnutí, dobrovolně. Takový názor nelze odmítnout, nelze však současně ztrácet ze zřetele, že vítězství nad protivníkem se dá dosáhnout jedině rozhodným útokem. Tato tisíciletá zásada vojenského umění vystupuje tím spíše do popředí dnes, kdy soudobé prostředky fyzického ničení živé síly a techniky svými takticko-technickými vlastnostmi si přímo zákonitě vynucují útočnou činnost (pohyb, manévr) a současně varují před dlouhodobým setrváváním na místě. Již tato jediná skutečnost ukazuje na to, že **obranou bychom nemohli dosáhnout žádných rozhodných cílů** (podtrhuji cílů, čímž nepopírám, že obranou je možné za určitých okolností a na určitém stupni dosáhnout i značného úspěchu) a že se pro ni proto budeme rozhodovat především tehdy, když nebude jiného východiska.

Jinými slovy řečeno:

- pokud to bude možné, vždy budeme vyvíjet úsilí útočit a teprve tehdy, až útok z jakýchkoliv důvodů nebude možný nebo účelný, přejdeme k obraně;
- pokud tedy bude nutné přecházet k obraně, bude to především v průběhu útoku.

Tuto skutečnost (nebo reálnou perspektivu) je třeba pochopit do všech jejích důsledků, neboť ona základním způsobem ovlivňuje nejen místo a úlohu obrany v soudobých bojových podmínkách, ale i časové možnosti a způsoby zaujímání obranných sestav, organizaci obrany v celku i jednotlivostech a formy velení.

Z historie poslední světové války (jmenovitě z jejího druhého a třetího období, kdy sovětská vojska přešla k rozhodným útočným operacím) víme, že k obraně docházelo převážně ze tří důvodů:

- při odražení protiztečí a protiúderů fašistických vojsk; taková obrana byla vždy dočasná i když v průběhu některých útočných operací trvala řadu dní; jejím cílem bylo odrazit úder protiúderných uskupení nepřítele, způsobit jim maximální ztráty, obklíčit a rozbit je v součinnosti s vojsky útočícími na sousedních směrech;
- při nutnosti vyšetřit síly a prostředky k rozhodné útočné činnosti na jiných důležitých směrech; cílem této obrany bylo chránit boky útočících vojsk a současně aktivní činností klamat nepřítele o skutečném směru hlavního úderu a nedovolit mu přeskupovat síly a prostředky k úsekům, kde sovětská vojska vedla úder (prolamovala fašistickou obranu); ve srovnání s předcházejícím případem trvala tato obrana zpravidla déle;
- při čerpání útočných možností vojsk (obvykle při dokončení útočné operace frontu), ať již k tomu došlo z materiálních důvodů, nebo proto, že se fašistickému velení podařilo v operační hloubce znovu zorganizovat obranu a na určitou dobu sovětský postup zastavit; cílem této obrany zpravidla bylo doplnit vojska lidmi a materiálem, přisunout zásobovací základny a připravit se k další útočné operaci buď na dosavadním nebo na jiném vhodnějším směru; obrana tedy v podstatě vyplňovala přestávku mezi jednotlivými útočnými operacemi frontů (skupiny frontů) a trvala mnohdy řadu týdnů.

Srovnáme-li takticko-technické vlastnosti tehdejších prostředků ničení s dnešními, vidíme, že ve všech případech (tedy i v prvním případě) měla vojska na přípravu obrany více času nežli by měla dnes. Protivník mohl svými údernými uskupeními vážně ohrozit útočící vojska teprve tehdy, když se dostal do bezprostředního dotyku s nimi (kromě letectva), tj. když většinu svých palebných a úderných prostředků dostal do takové blízkosti útočících vojsk, aby nad nimi v daném prostoru získal příslušnou převahu sil a prostředků. Při tehdejšímu tempu bojové činnosti vyžadovalo takové opatření mnohem více času nežli dnes, kdy podobné převahy je možno dosáhnout jadernými údery ve velmi krátkém časovém úseku a kdy jsou vojska úplně mechanizována a motorizována. Toho všeho bylo možno pro přípravu obrany využít, mohlo se tedy hovořit o přípravném období v pravém slova smyslu téměř ve všech případech a situacích. Poměrně nižší tempo bojové činnosti a nutnost soustřeďovat převahu sil a prostředků na celkem omezené prostory měly svůj odraz i v tom, že přechod do obrany, ve srovnání s dnešními podmínkami, byl víceméně současný (útočné sestavy byly poměrně kompaktní, útočná pásma úzká, linie fronty bez větších zvlnění a mezer) a méně komplikovaný. Ve srovnání s 2. světovou válkou je tedy soudobá obrana v situaci mnohem nepříznivější.

K potvrzení tohoto závěru a pochopení jeho důsledků pro zaujetí správného stanoviska k otázce existence a délky přípravného období obranné operace, chci poukázat na některé okolnosti, jež vyplývají z charakteristických rysů soudobých operací a mají vztah k obraně.

Zásada, že vítězství nad protivníkem lze dosáhnout jedině rozhodným útokem, není pouze naší zásadou, ale i zásadou našeho pravděpodobného nepřítele. I on má jaderné zbraně, rakety, silné letectvo a pozemní vojsko; kromě toho má agresivní cíle — a těch nedosáhne obranou. Proto soudobá operace, jako dvoustranný proces, v němž obě strany mají rozhodné úkoly, nemůže být pro jednu stranu nepřetržitým útokem a pro druhou stranu nepřetržitou obranou, ale souhrnem palebných úderů (především jaderných), manévru, sražení a bojové činnosti, v jejichž průběhu bude docházet k náhlým změnám v poměru sil a tím i ke změnám v činnosti té či oné části bojujících vojsk. Okolnosti, za nichž v takových podmínkách může docházet k obraně, mohou být různé. Stručný rozbor těchto okolností ukáže mnohé zajímavé problémy.

Typická a pro dnešní podmínky nikoliv výjimečná bude okolnost, že bojeschopnost určitého uskupení vojsk (taktického i operačního) byla jadernými údery nepřítele natolik snížena, že není schopno pokračovat v útoku, nebo vůbec tento boj zahájit. K takovým případům může dojít nejen v průběhu operace, ale již na samém začátku války. Není třeba široce zdůvodňovat, že tam, kde určitá část vojsk byla vyřazena z činnosti, musí být další část vojsk vyčleněna k likvidaci následků jaderných úderů a k obnovení bojeschopnosti a kromě toho, ještě jedna část vojsk k odražení nepřátelských úderných uskupení, využívajících účinků svých jaderných úderů. Jaké zde bude přípravné období? Žádné, neboť současně s likvidací následků bude třeba odrážet úder pozemních vojsk nepřítele. Je málo pravděpodobné, že by tento úder mohla napadená vojska odrážet střetným bojem (sražením). Zpravidla půjde o okamžitý přechod do obrany na místě; v mnohých případech budou vojska donucena odcházet, nežli se jim podaří přejít do obrany, nebo dokud situace nebude stabilizována zásahem sil a prostředků nadřazeného; a tímto nadřazeným nemusí být vždy přímý nadřízený (je-li např. vyřazena z boje většina sil a prostředků divize, nemohou velitelé pluků spoléhat na pomoc velitele divize — jejich situace se zřejmě nezlepší, dokud nezasáhne velitel armády). Představme si do všech důsledků tuto situaci a pochopíme, že zde nemůže být ani řeči nejen o přípravném období, ale ani o protipřípravě, boji o přední okraj obrany atd., tedy o všem tom, co normálně plánujeme, organizujeme a provádíme, máme-li na přípravu obrany alespoň několik hodin času. Tím naprosto nechci říci, že by se tato opatření, nebo alespoň některá z nich neprováděla. Budou se provádět v různém stupni a v různém pořadí, jak to vývoj a spád událostí bude dovolovat, budou se však provádět z chodu a budou se vzájemně prolínat s bezprostředním řízením bojové činnosti.

Dalším, velmi častým zjevem soudobých operací jsou střetné boje a střetná sražení. K nim může docházet jak v prvních hodinách války v pohraničním sražení (tento případ je zvláště charakteristický pro naše podmínky) při střetnutí s prvosledovými divizemi protivníka, tak i v průběhu operace při střetnutí s bližšími i hlubokými zálohami. Neúspěch ve střetném boji (střetném sražení) je dalším důvodem, který může určitou část vojsk donutit k přechodu do obrany. Představme si nyní všechny charakteristické rysy takových střetnutí (nejasnost situace, údery do boků a týlu, vlastní výsadky v nepřátelském týlu a nepřátelské výsadky ve vlastním týlu, část vojsk v rozvinutých, část v předbojových a popřípadě i pochodových sestavách, některé jednotky postupují, jiné odcházejí, některé obchvacují a přitom jsou samy obhvacovány protivníkem, bojové sestavy obou stran jsou do sebe vzájemně vklíněny atd.) a pokusme se vžít do úlohy

velitele divize nebo armády, jehož vojska v tomto střetném boji (sražení) neměla úspěch a jsou donucena přejít k obraně. Jistě není třeba zdůrazňovat, že ani zde nemůže být řeči o přípravném období, protože již samo zaujímání obranné sestavy bude probíhat za velmi složité situace, pod palbou taktických prostředků jaderného napadení a dělostřelectva, jakož i pod údery pozemních jednotek a letectva. Snahou protivníka bude nedovolit našim vojskům zaujmout obranná postavení a zničit je dříve, než se jim podaří přejít k organizovanému odporu, nebo je alespoň donutit k všeobecnému odchodu. V těchto situacích bude přechod do obrany vyžadovat od všech velitelů a štábů značné vypětí sil a dobré znalosti a schopnosti pevně řídit vojska, neboť **přední okraj obrany** bude nejen značně zvlhňený a přerušovaný, ale bude i prostorově rozmístěn v různé hloubce bojových a operačních sestav; jinými slovy — **bude všude tam, kde bude protivník**, a to bude nejen na té čáře, kde budou bojovat prvosledové prapory, ale i na těch čarách, kde v důsledku proniknutí nepřítele musely vstoupit do boje a přejít do obrany i jednotky druhých sledů a záloh.

Aby však nedošlo ke zkreslenému chápání těchto okolností, chci upozornit na jedno důležité opatření, jež je běžným zjevem ve střetných bojích a jež má také obranný charakter, přitom však není obranou vynucenou v důsledku neúspěšného střetného boje. Mám na mysli taková opatření, kdy část sil (útvaru nebo svazku) v duchu zámyslu střetného boje vyčleňujeme do obrany záměrně, abychom na výhodné čáře poutali nepřítele, donutili ho k předčasnému rozvinutí, omezovali jeho manévry nebo ho vlákali do prostoru, jenž nám umožňuje skryté proniknutí do nepřátelského boku a týlu a rychlé zničení hlavních sil nepřátelského uskupení.

Poněkud jinak se může přechod do obrany vyvíjet v situacích, kdy nastane nutnost odrazet protiúder velkých sil nepřítele, avšak okolností **nedovolují řešit tento úkol formou střetného sražení**. Příčina těchto okolností může být různá; např. vojska bojující na směru očekávaného nepřátelského úderu nemají dostatek sil a prostředků a situace na ostatních směrech nedovoluje veliteli frontu, aby jim včas poskytl účinnou pomoc; prostor, v němž by při pokračování útoku došlo ke střetnutí s nepřátelskými zálohami, je pro vlastní vojska nevýhodný, zatímco prostor, v němž vojska, předurčená k odrazení nepřátelského protiúderu, právě jsou, je pro obranu mimořádně výhodný (jmenovitě z hlediska OPZHN) apod. Ačkoliv i v tomto případě půjde o **vynucený přechod do obrany** (kdyby totiž nebylo oněch nepříznivých okolností, tak bychom nepřecházeli do obrany, ale pokračovali v útoku) a ačkoliv i zde půjde o přechod v dotyku s nepřítelem (třebas i s nepřítelem poraženým v předcházejících bojích a zdaleka ne tak aktivním jako v předchozích dvou případech), přesto může být situace pro vlastní vojska příznivější, neboť

- silné nepřátelské zálohy nemohou zcela uniknout pozornosti dobře organizovaného a včas hlásícího průzkumu; vždy tedy uplyne určitá doba mezi zjištěním těchto sil a zahájením jejich úderu; můžeme tedy v daném případě hovořit o určitém přípravném období obranné operace (obránného sražení) i když délka tohoto období bude několik málo hodin;
- tohoto přípravného období můžeme využít k přijetí rozhodnutí a vydání příslušných rozkazů, k boji s nepřítelem na dalekých přístupech, k určitému přeskupení sil a prostředků (tj. alespoň k částečnému zaujetí obranné sestavy).

vy), k nejnútnejší organizaci paleb a organizaci součinnosti, k určitým ženijním úpravám terénu;

- ovšem ani zde nelze vyloučit mnohé komplikace, neboť protivník, který zasazuje do sražení silné zálohy, bude jejich přesun jednak spolehlivě chránit, a jednak jadernými, chemickými a leteckými údery na naše vojska vytvářet svým zálohám výhodné podmínky pro úspěšný útok a současně našim vojskům znemožňovat včasné a účinné protipatření, tj. především mařit naše zaujímání obranné sestavy.

V operacích za oboustranného použití prostředků hromadného ničení může však k obraně docházet i z dalších důvodů. Může se např. stát, že určitá část vojsk frontu, která v důsledku rozhodné činnosti pronikla hluboko do nepřátelského území, byla od ostatních sil frontu oddělena rozsáhlým pásmem zamoření; pokračovat v útoku těmito předsunutými silami by znamenalo riskovat jejich zničení. V takovém případě půjde opět o obranu vynucenou, jejímž cílem bude vyčkat, dokud další síly frontu nepřekonají zamořené pásmo a současně vytvořit (zabezpečit) podmínky pro další pokračování v útočné operaci. Je pochopitelné, že ani tato obrana nemůže být statická, ale vysoce aktivní, neboť nutno očekávat, že protivník soustředí proti těmto vysunutým silám frontu maximální možné úsilí k tomu, aby je buď zničil, nebo alespoň zatlačil do zamořeného prostoru a tím vyřadil z další bojové činnosti. Podle toho, za jakých okolností k této situaci dojde, bude možno organizovat přechod do obrany. Nebude-li protivník schopen okamžitě s vytvořením zamořených pásem přejít k úderu pozemními vojsky, bude k dispozici určité přípravné období (jako v předešlém případě); bude-li současně s vytvořením zamořeného pásma následovat i úder značných sil, bude přechod do obrany stejně složitý jako při neúspěšném střetném boji (sražení) a přípravné období existovat nebude.

K obraně může ovšem docházet i v těch případech, kdy **prostory s vysokými úrovněmi radiace budou tak rozsáhlé, že je nebude možné obejít** a jejich pokračování by znamenalo rychlé vyřazení velkého množství živé síly. V podobných případech bude zřejmě účelnější zastavit před takovým prostorem postup, využít přirozených ochranných vlastností terénu, ženijního vybudování, osad apod., dočasně přejít do obrany a v útočné operaci pokračovat, až úroveň radiace klesne na přístupnou míru. Někdy se může ovšem stát, že protivník provede řadu pozemních úderů, čímž značná část vojsk se v krátké době ocitne v prostoru s vysokou úrovní radiace. V těchto případech by nebylo účelné zastavit postup, ale naopak rychle vyvést vojska ze zamořeného prostoru, přejít do obrany a v útočné operaci pokračovat až po poklesu úrovně radiace. V obou případech jde opět o opatření vynucená. V obou případech je nutné přejít do obrany, neboť každá zastávka znamená zvýšení nebezpečí jaderných úderů a toto nebezpečí je nutné snížit na minimum (využitím terénu, osad, ženijní úpravou, rozptýlením sestav atd.) a kromě toho ani v těchto případech nelze vyloučit aktivní činnost nepřítel. V obou případech bude zřejmě možné počítat s určitým přípravným obdobím. V prvním případě bude přípravné období následovat ihned po vydání rozkazu k zastavení postupu, ve druhém případě bude přípravné období spojeno s odchodem jednotek ze zamořeného prostoru. V obou případech proces rozhodování i zaujímání operačních (bojových) sestav bude opět odlišný od předešlých způsobů. Nakonec nelze vyloučit ani takové případy, že určitá část vojsk frontu (některá armáda) bude dočasně donucena k obraně, jestliže se nepříteli

podařilo včas vybudovat, zaujmout a zorganizovat obranu a zastavit tím postup našich vojsk. K takovým situacím by mohlo např. docházet tehdy, kdy vlastní vojska v průběhu útočné operace narazí na opevněný prostor, který se přes veškerá opatření nepodařilo zdolat z chodu. Přechod do obrany bude za těchto okolností velmi podobný těm způsobům, jimiž např. sovětská vojska přecházela do obrany, když v průběhu (zpravidla však ke konci) útočné operace narazila na obranná postavení, jež se fašistickému velení podařilo zorganizovat v operační hloubce (např. obrana na Visle v r. 1944 nebo na Odře v r. 1945). I v těchto případech bude možné hovořit o určitém přípravném období; náplní tohoto období však bude přeskupování a přípravy k průlomu obranných postavení nepřítele.

V závěru této části chci upozornit ještě na dvě okolnosti, jež si také mohou vynutit přechod vojsk do obrany. K jedné z nich může docházet tehdy, kdy část vojsk v průběhu útočné operace vyjde do bezprostřední blízkosti státní hranice neutrálního státu. Jestliže vše nasvědčuje tomu, že dotyčný neutrální stát, nebo jeho sousedé, nemíní neutralitu narušit, pak může postačovat, aby útočící vojska překryla tuto hranici pouze nutným minimem sil a prostředků. Charakter činnosti těchto vojsk krytu bude obranný. Přípravné období bude existovat a bude vyplněno postupným zaujímáním obranných sestav a prováděním různých zabezpečovacích opatření podél hranice neutrálního státu při současném přeskupování všech uvolněných sil a prostředků na směry, kde útočná operace frontu pokračuje. Je samozřejmé, že neutrální stát bude svoji hranici také zabezpečovat. Spokojí-li se však svými opatřeními krytu a dodržením své neutrality, k obrannému sražení vůbec nedojde. Cíl obrany i činnost vojsk budou mít v tomto případě mnoho společného s těmi situacemi, kdy se do obrany přechází při přenesení úsilí na jiný směr, přičemž vznikne nutnost zabezpečit bok hlavních sil a tento úkol nelze řešit útočným způsobem. Budou-li však okolnosti ukazovat na to, že neutralita dotyčného státu je labilní, pak bude nutno ponechat v blízkosti jeho státní hranice takové síly a prostředky, které by byly zárukou, že jakákoliv úhroza z území neutrálního státu bude v zárodku zmařena. V takových případech bude zřejmě nutné vyčlenit do obrany pouze nejnutnější část sil a prostředků, zatímco ostatní síly a prostředky armády budou za těmito jednotkami krytu připraveny k okamžitému přenesení bojové činnosti na území „neutrálů“. Přípravné období bude opět existovat; jeho délka bude přímo závislá na stabilitě neutrality daného státu. Náplní přípravného období bude zaujímání obrany částí sil při současném zaujímání útočných sestav hlavními silami vojsk, vyčleněných ke krytu neutrálního státu.

Pokusil jsem se stručně charakterizovat několik typických okolností, jež by podle mého názoru mohly ukázat, jak tomu vlastně je s přípravným obdobím „obránné operace“ nebo snad přesněji řečeno „obránného sražení“ v průběhu útočné operace frontu. Výrazu „obránné sražení“ nepoužívám náhodou; jsem totiž toho mínění, že soudobá útočná operace je souhrnem palebných úderů, manévru, bojové činnosti a sražení, přičemž některá z těchto sražení mohou mít dočasně obranný charakter. Nemyslím proto, že by v soudobých podmínkách mohlo docházet k obranným operacím podobného rozsahu a rázu, jakými byly obranné operace Sovětské armády (např. v Kursk-orelském výběžku r. 1943 nebo v prostoru jezera Balaton v r. 1945). Porovná-li se vylíčené okolnosti s příklady z 2. světové války, možno učinit závěr, že v soudobých podmínkách

lze o skutečném přípravném období obranné operace hovořit pouze v takových případech, kdy se k obraně uchýlíme z vlastního rozhodnutí i když toto rozhodnutí, podobně jako v ostatních vyličených příkladech, bude rovněž vynuceno okolnostmi a celkovou situací. Avšak i v těchto případech bude přípravné období zřejmě velmi krátké a svou náplní bude málo podobné tomu, co jsme mohli vidět na přípravných obdobích obrany 2. světové války. Důvod vidím především v tom, že soudobá bojová činnost probíhá na směrech, přičemž na každém jednotlivém směru ráz boje může být jiný a proto přechod do obrany bude postupný a to nejen na operačním, ale i na taktickém stupni. Proto jsem přesvědčen, že i v těch situacích, v nichž bude možné hovořit o jakémsi přípravném období, bude toto období značně dynamické a ve většině případů se bude prolínat s bezprostředním řízením bojové činnosti vojsk. Jinými slovy — obrana se bude organizovat a současně vést.

V této skutečnosti vidím právě onen nejmarkantnější rozdíl mezi tím, co bylo nazýváno přípravným obdobím obranné operace v minulé válce a co možno nazývat přípravným obdobím obrany v soudobé válce. Ačkoliv i v minulosti bylo toto přípravné období vyplněno různou bojovou činností, přece jen bylo obdobím určitého klidu na frontě. Tento klid trval zpravidla tak dlouho, dokud se jedné straně nepodařilo soustředit na příslušném úseku fronty síly a prostředky, které jí dávaly dostatečnou záruku úspěšného přechodu do útoku. V tehdejších podmínkách to vyžadovalo poměrně dlouhou dobu. A protože fronty byly zpravidla souvislé, musel být útok zahájen průlomem a ten nebyl možný bez dostatečně mohutné palebné přípravy. Délka přípravného období se tedy měřila časem, který uplynul od vydání rozkazu k obraně až do doby zahájení palebné přípravy útoku. A právě proto, že dnes se převahy nad nepřítelem dosahuje právě obráceným způsobem, tj. nikoliv soustředováním sil a prostředků, ale především vyřazením sil a prostředků protivníka jadernými údery, což při dostatečné zásobě jaderných zbraní možno provést velmi rychle, je přípravné období velmi krátké (měří se většinou hodinami a nikoli dny) a často **nebude vůbec**.

Chci však upozornit, aby tento závěr o přípravném období nebyl chápán a vykládán dogmaticky nebo šablonovitě, protože náplň i délka přípravného období a vůbec existence nebo neexistence přípravného období v jedné a téže situaci může být velmi rozdílná. Pro správné pochopení uvedu příklad: Armáda v důsledku neúspěšného střetného sražení je donucena k přechodu do obrany. Situace je pro armádu krajně nepříznivá, nepřítel je velmi aktivní; armáda tudíž přechází do obrany pod palbou a údery nepřítel. Přípravné období pro armádu prakticky neexistuje. Znamená to však, že žádný ze svazků armády, nebo alespoň některé útvary, nebudou mít určitou dobu na přípravu obrany (přípravné období) k dispozici? Jistě, že ne. I v takových pro armádu obtížných situacích budou v její sestavě útvary, popřípadě i celý svazek, které budou mimo dotyk s nepřítelem a mimo jeho palby a které mohou tedy počítat s určitým přípravným obdobím. Jiný, opačný příklad: Armáda dostane rozkaz zastavit postup a připravit se k odrazení nepřátelského úderu z místa. Armáda má tedy k dispozici určité přípravné období, avšak některé její útvary (svazky), jmenovitě ty, jež jsou v dotyku a pod palbami nepřítel, o přípravném období jistě hovořit nemohou. Uvedené příklady dokazují, že i když z hlediska operačního přípravné období neexistuje, naprosto to nemusí znamenat, že neexistuje ani z hlediska taktického a naopak.

Je pochopitelné, že všechny tyto okolnosti budou mít bezprostředně vliv i na zaujímání operačních a bojových sestav, tj. na způsob přechodu z útoku do obrany. Pochopit celou složitost tohoto procesu je podle mého názoru možné jedině tehdy, uvědomíme-li si, jak to vypadá v situacích, kdy odpor nepřítele sílí. V takových případech útočící vojska zesilují intenzitu svých paleb, zasazují do boje své druhé sledy a zálohy apod. A přes veškerá tato opatření a úsilí vojsk útok vázne a vše nasvědčuje tomu, že se zastaví.

Důsledek?

- fronta zvlíněna, zprohýbána; mezi jednotkami, útvary i svazky značné mezery; boky vojsk odkryté a ohroženy nepřítelem;
- bojové sestavy útvarů a svazků roztaženy do šířky, mělké, převážná většina sil a prostředků zasazena v prvním sledu, na taktickém i operačním stupni jsou jen minimální vševojskové a speciální zálohy;
- tankové jednotky, útvary a svazky zpravidla v prvním sledu;
- vojska v odkrytém, ženíjně nepřipraveném terénu;
- zásoby jaderných nábojů i konvenčního střeliva značně ztenčeny.

Postavme proti tomu požadavky kladené na obrannou sestavu:

- mezery mezi obrannými rajóny pouze takové, aby vylučovaly zasažení dvou rajónů jedním jaderným úderem střední ráže, přitom však aby byl mezi nimi zabezpečen vzájemný styk palbou;
- bojové a operační sestavy hluboké, silné druhé sledy a zálohy k vedení rozhodných protiztečí a protiúderů; silné protitankové a ženíjní zálohy pro boj s pronikajícími nepřátelskými tanky;
- tankové jednotky, útvary a svazky hlavně ve druhých sledech a zálohách k vedení rozhodné a aktivní obrany, k boji s nepřátelskými tanky a k vytvoření útočných uskupení pro přechod do opětovného útoku;
- výhodný terén umožňující šetřit síly a prostředky, skýtající přirozenou OPZHN, skryté rozmístění sil a prostředků obránce, skrytý manévr;
- dostatečné zásoby jaderné a konvenční munice k vedení mohutných paleb na útočící nepřátelská uskupení.

Na první pohled je zřejmé, že mezi požadavky kladenými na obrannou sestavu a možnostmi vojsk splnit tyto požadavky v situaci, kdy vše bylo zaměřeno na útok, je hluboký rozpor. Překonání tento rozpor je možné jen při značném vypětí sil a velitelů, štábů i vojsk, neboť v takových situacích je nutné nejen organizovat obrannou sestavu, ale současně již řešit odražení nepřátelského úderu.

Zaujímání obranné sestavy bude tedy zřejmě velmi složitým procesem, jehož průběh na každém jednotlivém směru bude mít zpravidla odlišné charakteristické znaky:

- jednotky a útvary, jež budou v dotyku s nepřítelem a pod účinky jeho paleb, budou muset zpravidla přejít k obraně na místě; nebude-li terén k obraně výhodný a nebude-li možné zmocnit se výhodnějšího terénu útokem, může být účelnější odejít na výhodnější obrannou čáru; čelní rotý nebudou zřejmě schopné provádět žádné ženíjní práce, ani zatarasování a budou odkázané na pouhé využití terénu; u rot a čet v hloubce sestavy praporů bojujících v dotyku s nepřítelem možno kromě využití terénu počítat se zřízením okopů pro ležícího střelce;
- prapory a útvary, které nebudou prozatím pod přímými údery nepřítele a budou ve výhodném terénu, mohou buď přejít k obraně na místě, nebo postoupit

ještě kupředu a tam na výhodné čáře přejít do obrany; v některých situacích mohou tato vojska úderem do boku nejvíce vysunutých nepřátelských uskupení ulehčit situaci sousedních praporů (útvary a popřípadě svazků) a spolu s nimi přejít potom do obrany nebo jim umožnit odchod do zálohy (druhého sledu);

- druhé sledy (pokud budou existovat) a zálohy se rozmístí k obraně, nebo připraví k protiztečím, a to buď v dosažených prostorech, nebo se napřed přemístí do prostorů výhodnějších (vpředu, vzadu, stranou); u těchto vojsk (počínaje plukovními a divizními zálohami) je možné reálně počítat s určitými ženiijními úpravami (okopy pro stojící střelce spojené průlezným zákopem, okopy pro GAZ s naváděcím zařízením PTRS, úprava palebné pláně pro děla, okopy pro tanky pomoci trhavin apod.), jelikož v těchto místech lze již používat ženiijní techniky, mohou být tyto a jiné podobné práce hotovy za 1—2 hodiny.

Přechod z útočné do obranné sestavy není tudíž jednorázovým aktem, ale postupným a velmi dynamickým procesem, v němž značně složitým problémem je vytvoření hloubky obrany. Není vyloučeno, že z počátku bude hloubka obranné sestavy pozůstat z palebných postavení dělostřelectva a záloh různého určení (protitankové, ženiijní, POZ), jež spolu se vševojskovými zálohami svazků a armády přehradí nejdůležitější směry za prvosledovými útvary a svazky. Vyvádění dalších útvarů (popřípadě celých svazků), které jsou v dotyku s nepřítelem, do hloubky obranné sestavy, je záležitostí tak složitou a obtížnou, že v situacích, kdy na organizaci obrany je málo času a tlak nepřítele vzrůstá, je třeba se vyvádění vyhnout (pokud ovšem není možné využít noc, nebo ztíženou viditelnost).

Tím ovšem vojska donucená k obraně se mohou dostat do situace, že se jim nepodaří udržet zaujatá (nebo často teprve zaujímaná) postavení, že bojové sestavy prvosledových divizí v důsledku jaderných chemických a leteckých úderů budou tankovými uskupeními nepřítele prolomeny a slabé zálohy v hloubce nebudou schopné pronikajícího nepřítele zadržet.

Jelikož takové situace mohou být v soudobých podmínkách velmi časté, domnívám se, že by z nich měly být učiněny příslušné závěry.

První závěr vidím v tom, že **pluky a divize by měly dostat úkol bránit určitý prostor, avšak v tomto prostoru by měly mít možnost svobodného manévru.** Aby bylo rozuměno — nepovažuji za účelnou takovou obranu, která pod heslem úpornosti vede k úplnému zničení bránců se jednotky. Naopak, za mnohem účelnější považuji takovou obranu, která pružně manévruje palbami, silami a prostředky, způsobuje nepříteli maximální ztráty, ale sobě uchová bojeschopnost i za cenu určité taktické ztráty terénu. Nechtě tedy velitelé útvarů a svazků manévrují svými vojsky ve svěřeném prostoru podle vývoje situace jakkoliv, dopředu, dozadu, do stran, ponechme jim v tomto směru svobodu a nežádejme od nich, aby do posledního muže bránili každé ohnisko, každý rajón a aby k jakémukoliv odchodu (pohybu) svých vojsk žádali souhlas nadřízeného. Důležité je, aby ve svěřeném prostoru zabránili nepříteli v průlomu, nechtě již tento úkol splní na přední nebo na zadní hranici tohoto prostoru. Je-li přední okraj obrany všude, kde je nepřítel (a taková zásada je dnes plně opodstatněna), pak by nemělo být dogmaticky trváno na požadavku, že odejít z bráněného postavení lze jen se souhlasem nadřízeného. Tento požadavek by měl sice mít svoji platnost i nadále, měl by však být spojován s určitým prostorem a nikoliv s obranným rajónem

nebo postavením. Jinými slovy velitel pluku by nesměl opustit bráněný prostor bez souhlasu velitele divize; pokud však v tomto prostoru je schopen bránit alespoň minimum životně důležitých objektů, tj. pokud má reálnou naději, že nepříteli nedovolí svěřeným prostorem proniknout, že jej zadrží alespoň na zadní hranici svého bráněného prostoru, pak od něj nežádejme, aby k opuštění každého jednotlivého rajónu obrany žádal souhlas velitele divize. Již sama stylizace požadavku, že „vojska smějí opustit bráněná postavení jen se souhlasem nadřízeného“ ukazuje, že „iniciativa“ k odchodu začíná zdola — aby nadřízený mohl dát souhlas, musí podřízený žádat. V soudobých podmínkách by bylo zřejmě pružnější a účelnější, kdyby nadřízený sám dal podřízenému rozkaz k odchodu na jiné výhodnější postavení, vidí-li, že podřízený přes veškeré úsilí nemůže úder nepříteli zadržet a riskuje úplné zničení.

Druhý závěr vyplývá do určité míry z předchozího. Vidím jej v tom, že hloubku obranné sestavy bude velmi často možné vytvořit jen za cenu určité ztráty terénu, tj. za cenu odchodu části nebo i většiny vojsk z přímého dotyku s nepřítelem.

Třetí závěr se dotýká možnosti realizace požadavku, že každá obrana musí být schopná vytvářet podmínky k opětovnému přechodu do útoku. Zde chci upozornit, že divize a zpravidla ani armáda, která je přinucena k obraně a odráží mohutný nepřátelský úder, nebude zpravidla schopná sama přejít do opětovného útoku. Jadernými, chemickými a leteckými údery nepříteli mohou být vojskům způsobeny takové ztráty, že je málo pravděpodobné, aby byly schopné nejen rozbit nepřátelská úderná uskupení a ještě přejít do opětovného útoku, jestliže jim k tomu nevytvoří podmínky nadřízený, např. podřízením nových útvarů a svazků, doplněním jadernou a ostatní municí, jadernými údery v jejich prospěch, usměrněním činnosti sousedů ve prospěch bránících se vojsk apod.

Celkový závěr

V soudobých operacích bude obrana jen velmi málo podobná té obraně, již jsme poznali ve 2. světové válce. Základní rozdíly budou v tom, že nebude existovat souvislá fronta, v sestavě budou značné mezery, vojska budou přecházet k obraně na jednotlivých od sebe oddělených směrech postupně, zpravidla pod tlakem nepřítelů, při nedostatku času a v krajně omezených lhůtách.

Vzhledem k tomu, že všechny tyto charakteristické rysy jsou dnes všeobecně uznávány, je uznávána i zásada, že obrana je vynuceným druhem bojové činnosti, že se k ní budeme uchylovat pouze tehdy, když už nám opravdu nic jiného pro určitou dobu nezbude. Myslím však, že nestačí pouze uznávat, že nelze tyto reálné perspektivy vzít mechanicky na vědomí a přitom se snažit plánovat, organizovat a vést obranu stejnými způsoby a podle stejných zásad, jakými se vojska řídila v minulosti. Podle mého názoru to nepůjde již proto, že naše socialistické vojenské umění nepřipouští možnost strategické obrany a hovoří pouze o tom, že v soudobých podmínkách může docházet k obranným operacím armád, popřípadě i frontu (přičemž obrana všemi silami frontu je ukazována spíše jako výjimka).

To znamená, že „obrana od moře k moři“, obrana tisícikilometrových souvislých zákopů, drátěných překážek, minových polí atd., patří minulosti. Musí jí patřit proto, že i tato obrana byla prolamována, i když neexistovaly jaderné zbraně. Tím spíše by byla prolamována dnes. A přitom tehdejší obrana měla řadu

výhod, jež by dnešní obrana nikdy neměla. Jsme-li např. přesvědčeni o tom, že soudobá obrana je vynuceným druhem bojové činnosti, pak musíme být přesvědčeni i o tom, kdo je k něčemu donucen, je zpravidla vždy v nevýhodě vůči tomu, jenž donucení uskutečňuje. Proto takové výhody obrany, jakými byly např. volba vhodného terénu, skýtajícího převahu pozorování a paleb, skryté rozmístění sil a prostředků apod., budou buď velmi omezené, nebo nebudou existovat vůbec; podobně, nebo stejně tomu bude i s přípravným obdobím, zaujímáním obranných sestav, organizací palebného systému atd.

Úvahy o těchto problémech mne dovedly k přesvědčení, že soudobá obrana bude velmi svízelnou a náročnou bojovou činností, o jejímž úspěchu rozhodne především to, jak rychle se nám podaří eliminovat záporné důsledky skutečnosti, že jsme donuceni dělat něco, co bychom jinak nedělali.

Za jednu ze základních podmínek úspěšného překonání této nepříjemné skutečnosti považuji především schopnost umět si správně představit situaci a okolnosti, jež by z nich měly pro přípravu a vedení obrany vyplývat. Proto mne tyto úvahy přivedly i k napsání tohoto pojednání a závěrům, že

- v soudobých podmínkách bude přípravné období obrany velmi krátké (pokud vůbec bude);
- přípravné období obrany se bude většinou prolínat s vedením obrany, tj., že obranu budeme organizovat a současně již budeme odrážet údery nepřítele;
- na směrech (v prostorech) intenzivních nepřátelských paleb a soustředěných úderů pozemních (především tankových) vojsk nutno počítat s hlubokým vklíněním nepřítele a proto i s nutností odchodu;
- odchod vojsk do hloubky vlastní sestavy se stane průvodním zjevením obrany, neboť v mnohých situacích bude jediným prostředkem, jak za cenu určité ztráty terénu zabráníme zničení vlastních vojsk a umožníme jim vytvořit hlubokou obrannou sestavu;
- bez pružného manévru nelze mluvit o aktivní a rozhodné obranné činnosti a proto není možné spouštět manévr dogmatickým prosazováním požadavku, aby bránci se jednotky směly opustit svá postavení jen se souhlasem nadřízeného, ale naopak zabezpečit pružný manévr stanovením obranných prostorů a iniciativním manévrováním podřízenými jednotkami v tomto prostoru;
- přechod z obrany do opětovného útoku je velmi složitým procesem, jehož úspěšná realizace není v silách bránců se vojsk, ale jedině v silách nadřízeného, často dokonce nadřízeného o dva stupně vyššího.